ÜNİVERSİTENİN OLAĞANÜSTÜ HÂLİ: İKİLİ DEVLET BASKIDA ÖZERKLİK VE AKADEMİSYEN İHRAÇLARI

Serdar TEKİN*

Öz: Bu yazı OHAL döneminin akademik ortamda yol açtığı tahribata ilişkin verilere dayalı bir perspektif sunmayı ve üniversitenin olağanüstü halini ana veçheleri bakımından tasvir ve tahlil etmeyi amaçlıyor. Yazı beş bölümden oluşuyor. İlk bölüm üniversitenin olağanüstü halini Türkiye'de siyasal rejimin bir "ikili devlet" rejimine evrilmesi bağlamında ele alıyor ve söz konusu dönüşümün üniversitelerin kurumsal pratiklerinde yol açtığı "baskıda özerklik" örüntüsüne dikkat çekiyor. Sonraki üç bölüm, sırasıyla, OHAL döneminde kapatılan üniversiteleri, KHK'ler yoluyla gerçekleştirilen akademisyen ihraçlarını ve Türkiye'nin üniversite mevzuatında yapılan değişiklikleri inceliyor. Son bölüm ise OHAL rejiminin akademik ortamda yarattığı tahribatı akademik özgürlük ve üniversite özerkliği açısından tartışıyor.

Anahtar sözcükler: üniversite, üniversite özerkliği, olağanüstü hal, ikili devlet, akademisyen ihraçları

State of Emergency at the University: The Dual State, Repressive Autonomy and the Academic Purge

Abstract: *This paper aims to offer an empirically grounded perspective about how the recent state of emergency undermined the academic environment in Turkey. The paper is organized in five sections. The first section approaches the recent state of emergency as a "dual state" formation, and explores the peculiar pattern of "repressive autonomy" that it fostered in the institutional practices of Turkish universities.The following sections offer a detailed account of state actions conducted through emergency executive decrees.These sections focus, respectively, on the closure of 15 universities (section 2), the mass sackingof academics (section 3), and the repressive changes to higher education laws (section 4).Finally, the paper concludes with adiscussion on the detrimental effects of the crackdown,particularly in view of academic freedom and the institutional autonomy of universities (section 5).*

Key words: *university, institutional autonomy, state of emergency, dual state, academic purge*

Giriş

Olağanüstü hal (OHAL) Türkiye'de üniversite kurumunun çehresini kalıcı olarak değiştirdi. Resmi olarak iki yıl devam eden OHAL süresince toplam 6.081 akademisyen "terör örgütleriyle iltisaklı" oldukları iddiasıyla 122 ayrı üniversiteden ihraç edildi, 15 vakıf üniversitesi kapatıldı, rektörlük seçimlerinin kaldırılması da dahil olmak üzere akademik özgürlük ve üniversite özerkliği açısından son derece tahripkar kalıcı düzenlemeler hayata geçirildi. Ve tüm bunlar yargı denetimine tabi olmayan kanun hükmünde kararnameler (KHK) yoluyla yapıldı. Yaşananların küresel ölçekte de son derece sıradışı bir nitelik taşıdığını hatırlatmakta fayda var. Öyle ki *Akademik Ortamın Kapanışı* başlığıyla geçtiğimiz yıl yayımlanan ve 60 ülkede yüksek öğretim kurumlarına yönelik baskıcı devlet pratiklerini karşılaştırmalı olarak inceleyen bir araştırma, Türkiye'yi (Mısır ve Venezuela'yla birlikte) "en aşırı" vakaların yaşandığı üç ülkeden biri olarak takdim ediyordu **(Lyer ve Suba, 2019)**.

Türkiye elbette üniversiteler ve akademisyenler üzerindeki siyasal baskının yeni veya istisna sayılabileceği bir ülke değil. Nihayetinde üniversite tarihimiz aynı zamanda bir siyasal tasfiyeler tarihi **(Çetik, 2008; Dölen, 2010; Günal, 2013)**. Ne var ki 2016 yılının ilk günlerinde Barış İçin Akademisyenler (BAK) vakasıyla başlayan ve OHAL koşullarında derinleşen *kırılma*, gerek yol açtığı kitlesel hak ihlalleri bakımından, gerekse akademik ortamda yarattığı tahribat bakımından üniversite tarihimizin en karanlık ve olağanüstü dönemlerinden birini, hatta belki birincisini oluşturuyor.

Elinizdeki yazının amacı, bu kırılmanın kendine özgü hususiyetlerine ve akademik ortamda yol açtığı tahribata ilişkin olarak verilere dayalı bir perspektif sunmak. Başka bir deyişle, üniversitenin olağanüstü halini ana veçheleri bakımından tasvir ve tahlil etmek. Yazı beş bölümden oluşuyor. İlk bölüm üniversitenin olağanüstü halini Türkiye'de siyasal rejimin bir "ikili

*Dr., Felsefe ve Siyaset Bilimi. Türkiye İnsan Hakları Vakfı, İzmir Dayanışma Akademisi (ORCID No: 0000-0003-1722-6893)

Geliş Tarihi / Received : 31.03.2020
Kabul Tarihi / Accepted : 07.07.2020

devlet" rejimine evrilmesi bağlamında ele alıyor ve söz konusu dönüşümün üniversitelerin kurumsal pratiklerinde yol açtığı "baskıda özerklik" örüntüsüne dikkat çekiyor. Sonraki üç bölüm, sırasıyla, OHAL döneminde kapatılan vakıf üniversitelerini, KHK'ler yoluyla gerçekleştirilen akademisyen ihraçlarını ve Türkiye'nin üniversite mevzuatında yapılan değişiklikleri inceliyor. Son bölüm ise OHAL rejiminin akademik ortamda yarattığı tahribatı tartışıyor.

1. İkili devlet ve baskıda özerklik

Resmi olarak iki yıl süren OHAL tecrübesi hakkında sorabileceğimiz pek çok soru var. Ancak ilk soru ve hatta kulağa ne kadar tuhaf gelse de belki en önemli soru şu: OHAL dönemi gerçekten bir olağanüstü hal dönemi miydi?

Sorunun yanıtı, elbette, "olağanüstü hal" derken ne kastettiğimize bağlı. Siyaset ve hukuk kuramcıları, olağanüstü halin mahiyeti konusunda muhtelif görüşlere sahip olabilirler ve dolayısıyla onun ne olduğu veya olmadığı sorusuna da farklı biçimlerde yanıt verebilirler. Fakat devlet dediğimiz örgütlü kamu gücü açısından olağanüstü halin ne olduğu sorusunun tek bir yanıtı var ki o yanıt da OHAL ilan edilirken zaten Anayasa'da verili durumdaydı. Olağanüstü halin anayasal mahiyetine dair üç noktanın altını hızla çizebiliriz.

- Anayasa'nın 119. ve 120. maddeleri olağanüstü hali sebep unsurları bakımından tarif ederek, "tabiî afet ve ağır ekonomik bunalım" yahut da "şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması" yüzünden başvurulabilecek geçici bir "yönetim usûlü" olarak tanımlıyordu.

- 121. madde, hükümete "olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda" kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi veriyor, "temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya nasıl durdurulacağı" hususunda ise Anayasa'nın 15. maddesine atıfta bulunuyordu.

- 15. madde ise "savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde" dahi *yapılamayacak* şeyleri açıkça sıralıyordu: "Kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz".[1]

Anayasa'nın çizdiği bu çerçeve açısından baktığımızda, yaşadığımız OHAL tecrübesi anayasal anlamda bir "olağanüstü hal" değildir **(Altıparmak, 2016; Kaboğlu, 2016; Gözler, 2017)**. Zira kamu gücünü elinde tutan makamlar, OHAL ilanının yürürlükte olduğu ve üçer aylık dönemlerle yenilendiği iki uzun yıl boyunca, Anayasa'nın *belirli sınırlar çerçevesinde* kendilerine tanıdığı olağanüstü hal yetkilerini kullanmakla yetinmemişler; aksine alenen ve taammüden söz konusu sınırların dışına çıkan, dolayısıyla *anayasal zemini ve tanımı olmayan* bir yönetim biçimi tesis etmişlerdir. Bu yönetim biçiminin hukuken tanımsız olması, siyaset kuramı açısından da tanımsız olduğu anlamına gelmiyor elbette. Olağanüstü hal adı altında yapılandırılan rejim, şimdi açıklayacağımız nedenlerle, bir "ikili devlet" rejimidir.

İkili devlet kavramını Alman hukukçu ve siyaset bilimci Ernst Fraenkel'ın 1941'de yayımlanan aynı adlı kitabına borçluyuz. Fraenkel 1933-38 yılları arasında Almanya'da bizzat tanık olduğu bir süreci, hukuk devletinin çözülüşünü ve onun yerine geçen olağanüstü rejimin gelişimini tahlil etmek için kullanır bu kavramı. İleri sürdüğü temel sav, olağanüstü hal yetkilerinin istismarıyla inşa edilen Üçüncü Reich'ta (pekala "Yeni Almanya" da diyebiliriz), devletin ikili bir görünüm arz ettiği, kendini hiçbir biçimde hukukla bağlı saymayan bir "tedbir devleti" ile en azından mevcut kanunlar uyarınca işleri yürütmeye çalışan bir "norm devleti"nin çetrefil bir biçimde yan yana ve giderek iç içe var olduğudur **(Fraenkel, 1941)**.

Fraenkel'a göre, tedbir devleti ve norm devleti birbirinden net sınırlarla ayrılmış kurumsal yapılara değil, kurumların işleyişindeki ve resmi mercilerin yapıp etmelerindeki farklı hareket tarzlarına tekabül ederler. Başka bir deyişle, bu iki devlet, sözgelimi "parti" ve "mahkeme" gibi sabit kurumsal tezahürleri olan organlardan ziyade, rejimin iki ayrı *operasyonel kipi*, iki ayrı işleyiş yordamıdır. Tedbir devleti hukuki öngörülebilirliğin temelini oluşturan genel normlara tabi olmaksızın siyasi karar ve somut durumun icapları uyarınca hareket ederken, norm devleti yürürlükteki kanunlar ve mahkemelerin tesis ettiği hükümler uyarınca işler. Dolayısıyla aynı kurum hem norm devletine, hem tedbir devletine tabi olarak çalışabilir; bazı işlemlerini norm devletinin, başka bazı işlemlerini ise tedbir devletinin organı veya faili olarak gerçekleştirebilir.

Örneğin, bir mahkeme olağan uyuşmazlıkları görüşürken norm devletinin gerekleri doğrultusunda mülkiyet hakkını korur, fakat tedbir devleti tarafından fiilen yurttaşlık sahası dışına itilmiş olanların (Yeni Almanya'da Yahudilerin ve komünistlerin, Yeni Türkiye'de KHK'lilerin) mallarına el konmasında

hukuka aykırılık bulunmadığına karar verebilir. Yahut da bu çalışmada bizi doğrudan ilgilendiren meseleler açısından söyleyecek olursak, bir üniversite rektörlüğü atama/yükseltme işlemlerini olağan prosedürlere göre yaparken norm devletinin işleyiş kipine göre, oysa Barış İçin Akademisyenler bildirisine imza atmış öğretim elemanlarını ihraç listelerine yazdırırken tedbir devletinin işleyiş kipine göre davranır. Bu iki devlet aynı kurumlarda ikamet ederler ve tek bir rejim oluştururlar.

Fraenkel tarafından kullanıldığı biçimiyle ikili devlet kavramı Nazi Almanyası'ndaki hukuk pratiğini anlama çabasından doğmuş olsa da, kavramın işaret ettiği *daimi olağanüstü hal* fenomeni kuşkusuz Nazi Almanyası'na özgü değil. Aksine, Fraenkel'ın farklı tarihsel ve siyasal bağlamlara uyarlanabilecek genellikte bir kuramsal çerçeve geliştirdiğini, hatta ikili devlet fikrinin bu anlamda bir ideal tip oluşturduğunu söylemek mümkün **(Arato, 2014; Meierhenrich, 2018)**. Nitekim Türkiye'nin siyasal rejiminde yaşanan yakın tarihli dönüşümü de bir ikili devlet formasyonu olarak görebiliriz **(Sancar, 2017; Tekin, 2018)**.

İkili devlet kavramı, Türkiye üniversitelerinde 2016'dan itibaren yaşananları siyasal rejimin dönüşümü bağlamında ele almamızı mümkün kıldığı için önemli öncelikle. Cumhurbaşkanı'ndan üniversite rektörlerine, Yükseköğretim Kurulu'ndan polis ve savcılara, Üniversitelerarası Kurul'dan ağır ceza mahkemelerine çok sayıda kurumsal aktörün işbirliğiyle Barış İçin Akademisyenlere karşı yapılanları hatırlayalım mesela **(TİHV Akademi, 2019a)**. Bunlar olurken Türkiye Cumhuriyeti Anayasası resmen yürürlükteydi ve Anayasanın 26. maddesi "herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir" diyordu. Yahut da OHAL döneminde binlerce akademisyenin herhangi bir yargı kararı olmaksızın "terör örgütleriyle iltisaklı" sayılarak üniversitelerden ihraç edilmesini düşünelim. Anayasamız yine resmen yürürlükteydi ve 15. maddesi "suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar" kimsenin suçlu sayılamayacağını, üstelik bu temel normun "savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde" dahi hiçbir biçimde kısıtlanamayacağını söylüyordu. İkili devlet kavramı bu uygulamaları bütüncül bir perspektiften görmemizi ve birer *tedbir devleti pratiği* olarak çözümlememizi sağlar.

Öte yandan, ikili devlet koşullarında ortaya çıkan daha spesifik bir örüntü de var. 2016 yılının ilk günlerinden itibaren üniversitelerde yaşananlara bir bütün olarak baktığımızda, üniversite yönetimlerinin ezici bir çoğunlukla tedbir devletiyle eşgüdümlendiklerini ve ihlalci pratiklere aktif bir şekilde katıldıklarını, fakat aynı zamanda bu pratiklerin icrasında geniş bir takdir marjına da sahip olduklarını görürüz. Dolayısıyla üniversite yönetimleri, tedbir devletinin hukuksuz beklentilerini hangi ölçüde ve hangi yollarla karşılayacaklarını, kime ne yapacaklarını, ne zaman ve nasıl yapacaklarını büyük ölçüde kendileri tayin etmiştir. Bu durum, 1980 sonrasında Türkiye üniversite sisteminin alameti farikası olan bürokratik merkeziyetçilikten farklı bir kurumsal işleyiş kipine işaret eder. İkili devlet koşullarında gelişen bu örüntüyü "baskıda özerklik" olarak adlandırmayı öneriyoruz.

Baskıda özerkliğin Türkiye üniversite sistemi açısından beraberinde getirdiği yeniliği bilhassa vurgulamakta fayda var. Normal olarak Türkiye'de herhangi bir üniversitenin, örneğin bir akademisyeni işe almak yahut da yeni bir yüksek lisans programı açmak gibi sıradan akademik işlemler için bile YÖK'le sayısız yazışma yapması ve onay alması gerekir. Bürokratik merkeziyetçilik diye tanımlayabileceğimiz bu işleyiş, elbette üniversite özerkliğinin evrensel içeriğine aykırıdır, ama 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında inşa edilen ve merkezinde YÖK'ün bulunduğu Türkiye üniversite sisteminin de olağan işleyişidir. Bu olağan işleyiş, olağan konularda bugün de sürüyor. Buna karşılık, OHAL rejiminin üniversitelerdeki tedbir devleti pratikleri, bürokratik merkeziyetçilikten farklı bir kurumsal örüntüye işaret eder. Tedbir devletiyle eşgüdümlenen (yahut da iktidar partisiyle "irtibatı ve iltisakı" olan) üniversite yöneticileri, bürokratik denetim mekanizmalarından azade hareket ederek siyasi iradenin işaretlerini hayata geçirme konusunda serbest bırakılmışlardır. Böylelikle, basitçe bir kadro ilanı vermek için dahi YÖK'ten onay almak zorunda olan Türkiye üniversiteleri, yüzlerce akademisyeni "terör örgütleriyle iltisaklı" sayarak bir çırpıda ihraç edebilmek bakımından tam anlamıyla "özerk" hâle gelmiştir.

Baskıda özerkliğin yarattığı belirsizliği, öngörülemezliği, korku ve endişeyi, güvensizlik iklimini ve elbette tüm bunların akademideki tesirlerini elinizdeki çalışmanın beşinci bölümünde tartışacağız. Ancak daha önce, akademik ortamı doğrudan etkileyen KHK işlemlerinin kapsayıcı bir dökümünü sunarak OHAL dönemindeki akademik tahribatın resmi siciline daha yakından bakmak istiyoruz. Bu amaçla, aşağıda sırasıyla, kapatılan vakıf üniversitelerini, akademisyen ihraçlarını ve üniversitelere ilişkin KHK düzenlemelerini mercek altına alıyoruz.

2. Kapatılan vakıf üniversiteleri

Olağanüstü hal ilanını takiben 23 Temmuz 2016'da çıkarılan 667 sayılı ilk KHK ile Türkiye'deki vakıf üniversitelerinden 15'i kapatıldı ve tüm mal varlıklarına el kondu. Söz konusu KHK'nin ilgili maddelerinde:

- Bu üniversiteler "milli güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilen Fethullahçı Terör Örgütüne (FETÖ/PDY) aidiyeti, iltisakı veya irtibatı belirlenen" kurumlar olarak tanımlanıyordu (md. 2/1).
- Tüm mal varlıklarının Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Hazineye "bedelsiz olarak devredilmiş" sayılacağı hükme bağlanıyordu (md. 2/2).
- Bu üniversitelerde kayıtlı bulunan öğrencilerin YÖK tarafından düzenlenecek usul ve esaslar doğrultusunda başka üniversitelere yerleştirileceği, ancak kapatılan vakıf üniversitelerine ödedikleri ücreti yeni yerleştirildikleri kurumlara ödemeye devam edecekleri belirtiliyordu (md. 2/4).

Tablo 1'de sunulan verilere göre, kapatılan vakıf üniversitelerinde toplam 3.041 akademisyen ve 65.216 öğrenci bulunuyordu. Bu sayılar, 2016 yılında Türkiye'de hizmet veren tüm vakıf üniversitelerindeki toplam akademisyen sayısının %13,1'ine ve toplam öğrenci sayısının %12,2'sine karşılık gelir. Çalıştıkları veya öğrenim gördükleri üniversitelerin kapatılması, akademisyenler ve diğer çalışanlar açısından olduğu gibi, yüksek öğrenimine bir başka kurumda devam etmek zorunda bırakılan öğrenciler açısından da pek çok sorunu ve hak kayıplarını beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan altı çizilmesi gereken belli başlı noktaları şöyle sıralamak mümkün.

(i) Takriben yarısı akademisyen olmak üzere, 6.000'den fazla üniversite personeli işsiz kalmıştır. Bu kişilerin zararları tazmin edilmemiş; aynı nitelikte yeni işlere yerleştirilmeleri ve özlük haklarının korunması için herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

(ii) Kapatılan üniversitelerin çalışanları Sosyal Güvenlik Kurumu kayıtlarında işten çıkış nedeni olarak "OHAL/KHK" kodunun kullanılması yüzünden yeni zararlara maruz kalmışlardır. Bu uygulama, bir sosyal damgalamaya dönüşmüştür. Basına konuşan az sayıda akademisyenden biri, maruz kaldıkları durumu şöyle tarif ediyor mesela: "Kimse bizimle çalışmak istemiyor, işe almak istemiyor. Sadece üniversiteler değil, özel sektörde de aynı muamele var. İş başvurularında nerede çalıştığımız görülüyor ve fişlenmiş gibi kabul ediliyoruz" **(Bianet, 2016)**.

(iii) Benzer kaygılar, kapatılan üniversitelerin mezunları ve öğrencileri için de geçerlidir. İlgili üniversitelerin 15 Temmuz darbe girişimiyle ilişkilendirilmesi, yasayla kurulan ve YÖK nezaretinde çalışan bu kurumlardan daha önce mezun olanlar için öngörülemez bir toplumsal maliyet yaratmış, bu kişilerin üniversite diplomalarını kamuda ve özel sektörde

Tablo 1. Kapatılan vakıf üniversiteleri

	Şehir	Kuruluş	Akademisyen sayısı	Öğrenci sayısı
Bursa Orhangazi Üniversitesi	Bursa	2011	133	2.138
Canik Başarı Üniversitesi	Samsun	2010	70	2.220
Fatih Üniversitesi	İstanbul	1996	553	14.219
Gediz Üniversitesi	İzmir	2008	326	7.965
İpek Üniversitesi	Ankara	2011	134	870
İzmir Üniversitesi	İzmir	2007	369	5.964
Kanuni Üniversitesi	Adana	2013	3	0
Melikşah Üniversitesi	Kayseri	2008	177	4.500
Mevlana Üniversitesi	Konya	2009	187	4.714
Murat Hüdavendigar Üni.	İstanbul	2012	18	213
Selahaddin Eyyubi Üni.	Diyarbakır	2013	66	1.283
Süleyman Şah Üniversitesi	İstanbul	2010	89	2.068
Şifa Üniversitesi	İzmir	2010	194	2.625
Turgut Özal Üniversitesi	Ankara	2009	398	7.738
Zirve Üniversitesi	Gaziantep	2009	324	8.699
Toplam			3.041	65.216

Kaynak: YÖK verileri.[2]

Tablo 2. KHK'leregöre ihraç ve iade işlemleri

KHK	Tarih	Akademik Personel		İdari Personel		Yurtdışı Burslu Öğrenci	
		İhraç	İade	İhraç	İade	İlişik kesme	İade
672	01.09.2016	2.346	-	-	-	-	-
673	01.09.2016	-	-	-	-	158	-
675	29.10.2016	1.262	-	5	-	68	25
677	22.11.2016	242	16	942	-	-	-
679	06.01.2017	631	37	155	5	-	1
686	07.02.2017	330	-	-	-	-	2
688	29.03.2017	-	33		4		
689	29.04.2017	484	14	98	4	59	-
692	14.07.2017	302	17	54	9	9	1
693	25.08.2017	120	1	52	-	-	-
695	24.12.2017	105	1	50	-	6	-
697	12.01.2018	60	28	19	8	-	2
701	08.07.2018	199	7	52	1	1	
	Toplam	6.081	154	1.427	31	301	31

Kaynak: TİHV Akademi

bir damgalanma vesilesi haline getirmiştir. Keza, başka üniversitelere yerleştirilen öğrencilerin yeni aldıkları diplomalarda da kapatılan kurumlardan geldiklerinin zikredilmesi benzer endişelere yol açmıştır **(Cumhuriyet, 2017)**.

(iv) Kapatılan üniversitelerdeki öğrencilerin başka bir üniversiteye yerleştirilme sürecinde yaşanan çeşitli sorunlar, 65.000'den fazla öğrencinin eğitim hakkından yararlanmasını değişik biçim ve düzeylerde sınırlandırmıştır. Hak kayıplarının bir kısmı öğrencilerin yeni yerleştirildikleri üniversitelerin kapasite yetersizliğinden, bir kısmı YÖK'ün belirlediği usul ve esasların uygulanmasındaki sorunlardan, bir kısmı bizzat bu usul ve esasların kendisinden ve nihayet bir kısmı da 667 sayılı KHK'nin getirdiği "bu şekilde yerleştirilen öğrenciler, mezun oluncaya kadar vakıf yükseköğretim kurumlarına ödemeleri gereken ücretleri ilgili üniversiteye ödemeye devam ederler" kuralından (md. 2/4) kaynaklanmıştır. Söz konusu kuralın sonucu olarak, başka bir vakıf üniversitesine değil de aynı puanla öğrenci alan devlet üniversitelerinden birine yerleştirilen öğrenciler, şayet baştan aynı devlet üniversitesine gitmeyi tercih etmiş olsalardı ödemeyecekleri bir ücreti ödemek zorunda bırakılmışlardır.[3]

3. Akademisyen ihraçları

OHAL ilanının yürürlükte olduğu iki uzun yıl boyunca KHK'lerle gerçekleştirilen akademisyen ihraçları Türkiye üniversite tarihinin en kitlesel tasfiyesini teşkil eder. Bu dönemde toplam 6.081 akademisyen, "terör örgütleriyle iltisaklı" oldukları iddiasıyla 122 üniversiteden ihraç edilmiş, pasaportlarına el konmuş, herhangi bir üniversitede ve genel olarak kamu sektöründe çalışmaları ömür boyu yasaklanmıştır. İhraç edilen akademisyenlerin maruz kaldıkları hak ihlalleri ve travmatik deneyimler başlı başına ayrı bir inceleme konusu elbette. Türkiye İnsan Hakları Vakfı bünyesinde gerçekleştirilen *Akademisyen İhraçları: Hak İhlalleri, Kayıplar, Travma ve Güçlenme Süreçleri* başlıklı araştırma münhasıran bu konuya

Tablo 3. Unvanlara göre akademisyen ihraçları

	Devlet üniversiteleri	Vakıf üniversiteleri	Toplam
Profesör	816	4	820
Doçent	962	5	967
Yrd. Doç.	1.671	8	1.679
Öğr. Gör.	659	3	662
Arş. Gör.	1.665	6	1.671
Okutman	194	-	194
Uzman	88	-	88
Toplam	6.055	26	6.081

Kaynak: TİHV Akademi

Tablo 4. Devlet üniversitelerinden ihraç edilenlerin unvanlara göre oranı[4]

	2016 kadro sayısı	İhraç sayısı	İhraç oranı
Profesör	18.920	816	%4,31
Doçent	13.091	962	%7,35
Yrd. Doç.	28.373	1.671	%5,89
Öğr. Gör.	16.687	659	%3,95
Arş. Gör.	44.106	1.665	%3,77
Okutman	7.428	194	%2,61
Uzman	3.722	88	%2,36
Diğer	39	-	%0
Toplam	132.366	6.055	%4,57

Kaynak: TİHV Akademi

eğiliyor **(TİHV Akademi, 2019 b)**. Elinizdeki yazı kapsamında ise OHAL dönemindeki kitlesel akademisyen ihraçlarına ilişkin olarak sadece temel sayısal verileri sunmakla ve söz konusu verilerin işaret ettiği bazı olguları tartışmakla yetiniyoruz.

Yukarıdaki tablodan hareketle, akademisyen ihraçlarının genel seyri hakkında şu tespitte bulunabiliriz: İhraçların %60'ı OHAL ilanından sonraki takriben ilk üç ay içinde gerçekleşmiştir; buna karşılık, ihraçlar iki uzun yıl boyunca peyderpey devam etmiş ve üniversitelerden ortalama olarak her iki ayda birkaç yüz akademisyen atılmıştır. Şayet KHK ihraçlarına ilişkin olarak gazetecilerin sıkça başvurdukları "deprem" metaforunu -elbette burada söz konusu olan şeyin bir doğal afet olmadığını, aksine insan eliyle yaratılmış siyasi ve hukuki bir felaket olduğunu unutmaksızın- kullanacak olursak, akademideki ilk depremin çok şiddetli olduğunu, ancak bunu iki yıl boyunca süren ve kimi ne zaman vuracağı belli olmayan çok sayıda artçı depremin de izlediği söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye üniversitelerindeki akademisyenler iki yıl boyunca KHK ihraçlarının yarattığı radikal belirsizlik ortamında ve kendi hayatlarının da her an başlarına yıkılabileceği endişesiyle yaşamak zorunda kalmışlardır. Bunun akademik ortamda nasıl bir tahribat yarattığı sorusuna beşinci bölümde geri döneceğiz.

Akademisyen ihraçlarının devlet ve vakıf üniversitelerindeki dağılımına baktığımızda ise ihraç işlemlerinin %99,6 oranında devlet üniversiteleri tarafından yapıldığını görüyoruz. Devlet üniversitelerinden ihraç edilen akademisyenlerin toplam sayısı 6.055, vakıf üniversitelerinden ihraç edilenlerin sayısı ise 26'dır. Tablo 3'te görülebileceği üzere, ihraç edilenler arasında her unvandan akademisyen vardır.

Elbette bu sayıların Türkiye üniversite sistemindeki karşılığını anlayabilmek için, ihraç edilenlerin toplam akademisyen sayısına oranını göz önüne almak durumundayız. YÖK verilerine göre 2015-2016 akademik yılı itibariyle Türkiye'deki tüm devlet üniversitelerinde çalışan toplam akademisyen sayısı 132.366'dır. Dolayısıyla OHAL döneminde devlet üniversitelerinden ihraç edilen 6.055 akademisyen, bu üniversitelerdeki toplam akademik kadronun %4,57'sine tekabül eder. İhraç edilenlerin toplam akademisyen sayısı içindeki oranını unvanlar açısından incelediğimizde ise aşağıdaki sonuçlarla karşılaşıyoruz.

Tablo 4'teki verilere göre, en yüksek ihraç oranı doçentler arasında olup, bunu yardımcı doçentler (şimdiki adıyla doktor öğretim üyeleri) izlemektedir. Bu durum, akademik ortamın tahribatını ağırlaştıran bir etken olarak kaydedilebilir; zira doktorasını tamamlamış olan, kariyerinin ortasında bulunan ve tam da bu nedenle üniversitelerdeki araştırma ve öğretim faaliyetlerinin belkemiğini oluşturan grup, aynı zamanda ihraç oranının en yoğun olduğu unvan grubudur.

Peki, tek tek üniversiteler açısından durum nasıldı? Hangi üniversiteden kaç akademisyen ihraç edildi? Ve ihraçların yol açtığı kayıp, üniversitelere sayısal olarak nasıl yansıdı? İhraçların gerçekleştiği tüm üniversitelerin 2016 yılındaki akademik kadro büyüklüğü, her üniversiteden ihraç edilen akademisyen sayısı ve ihraçların her üniversitenin kendi içindeki toplam akademik personele oranı Tablo 5'tegörülebilir.

Tek tek üniversitelerdeki akademisyen ihraçlarını gösteren bu uzun listeden hareketle şimdi bazı tespitlerde bulunabiliriz.

İlk olarak, akademisyen ihraçlarının 107 devlet üniversitesi ve 15 vakıf üniversitesi olmak üzere, toplam 122 üniversitede gerçekleştiğini, ihraç edilen toplam akademisyen sayısının 6.081 olduğunu

Tablo 5. Üniversitelere göre akademisyen ihraçları

Devlet üniversiteleri	Şehir	Kuruluş yılı	Akademik personel	İhraç sayısı	İhraç oranı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Bolu	1992	1.333	78	%5,85
Abdullah Gül Üniversitesi	Kayseri	2010	234	13	%5,56
Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	Adana	2011	218	4	%1,83
Adıyaman Üniversitesi	Adıyaman	2006	862	56	%6,50
Adnan Menderes Üniversitesi	Aydın	1992	1.726	68	%3,94
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Afyon	1992	1.360	93	%6,99
Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üni.[5]	Afyon	2018	-	2	-
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Ağrı	2007	403	16	%3,97
Ahi Evran Üniversitesi	Kırşehir	2006	715	18	%2,52
Akdeniz Üniversitesi	Antalya	1982	2.492	115	%4,61
Aksaray Üniversitesi	Aksaray	2006	756	46	%6,08
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi	Antalya	2015	120	44	%36,67
Amasya Üniversitesi	Amasya	2006	499	12	%2,40
Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	1973	2.188	69	%3,15
Ankara Üniversitesi	Ankara	1946	3.732	134	%3,59
Ardahan Üniversitesi	Ardahan	2008	321	8	%2,49
Artvin Çoruh Üniversitesi	Artvin	2007	511	13	%2,54
Atatürk Üniversitesi	Erzurum	1957	2.705	153	%5,66
Balıkesir Üniversitesi	Balıkesir	1992	1.032	67	%6,49
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi	Balıkesir	2015	146	14	%9,59
Bartın Üniversitesi	Bartın	2008	535	37	%6,92
Batman Üniversitesi	Batman	2007	431	20	%4,64
Bayburt Üniversitesi	Bayburt	2008	336	19	%5,65
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Bilecik	2007	486	21	%4,32
Bingöl Üniversitesi	Bingöl	2007	520	26	%5,00
Bitlis Eren Üniversitesi	Bitlis	2007	393	14	%3,56
Bozok Üniversitesi	Yozgat	2006	781	100	%12,80
Bursa Teknik Üniversitesi	Bursa	2010	210	8	%3,81
Bülent Ecevit Üniversitesi	Zonguldak	1992	1.287	71	%5,52
Celal Bayar Üniversitesi	Manisa	1992	1.651	139	%8,42
Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas	1974	1.858	56	%3,01
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Çanakkale	1992	1.653	205	%12,40
Çankırı Karatekin Üniversitesi	Çankırı	2007	650	38	%5,85
Çukurova Üniversitesi	Adana	1973	2.231	17	%0,76
Dicle Üniversitesi	Diyarbakır	1973	1.935	171	%8,84
Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	1982	3.386	52	%1,54
Dumlupınar Üniversitesi	Kütahya	1992	1.239	168	%13,56
Düzce Üniversitesi	Düzce	2006	1.057	44	%4,16
Ege Üniversitesi	İzmir	1955	3.175	45	%1,42
Erciyes Üniversitesi	Kayseri	1978	2.398	145	%6,05
Erzincan Üniversitesi	Erzincan	2006	916	54	%5,90
Erzurum Teknik Üniversitesi	Erzurum	2010	193	2	%1,04

Tablo 5'in devamı. Üniversitelere göre akademisyen ihraçları

Devlet üniversiteleri	Şehir	Kuruluş yılı	Akademik personel	İhraç sayısı	İhraç oranı
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Eskişehir	1993	1.542	46	%2,98
Fırat Üniversitesi	Elazığ	1975	1.741	47	%2,70
Galatasaray Üniversitesi	İstanbul	1994	270	1	%0,37
Gazi Üniversitesi	Ankara	1982	3.982	232	%5,83
Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep	1987	1.645	128	%7,78
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Tokat	1992	1.286	59	%4,59
Gebze Teknik Üniversitesi	Kocaeli	1992	536	19	%3,54
Giresun Üniversitesi	Giresun	2006	859	18	%2,10
Gümüşhane Üniversitesi	Gümüşhane	2008	616	25	%4,06
Hacettepe Üniversitesi	Ankara	1967	3.720	74	%1,99
Hakkari Üniversitesi	Hakkari	2008	333	17	%5,11
Harran Üniversitesi	Şanlıurfa	1992	1.012	74	%7,31
Hitit Üniversitesi	Çorum	2006	669	45	%6,73
Iğdır Üniversitesi	Iğdır	2008	289	16	%5,54
İnönü Üniversitesi	Malatya	1975	1.672	59	%3,53
İskenderun Teknik Üniversitesi	Hatay	2015	237	14	%5,91
İstanbul Medeniyet Üniversitesi	İstanbul	2010	570	33	%5,79
İstanbul Teknik Üniversitesi	İstanbul	1944	2.220	32	%1,44
İstanbul Üniversitesi	İstanbul	1933	5.447	193	%3,54
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	İzmir	2010	792	65	%8,21
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	İzmir	1992	529	9	%1,70
Kafkas Üniversitesi	Kars	1992	890	30	%3,37
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üni.	Maraş	1992	1.305	126	%9,66
Karabük Üniversitesi	Karabük	2007	995	50	%5,03
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon	1955	2.532	44	%1,74
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	Karaman	2007	528	7	%1,33
Kastamonu Üniversitesi	Kastamonu	2006	705	16	%2,27
Kırıkkale Üniversitesi	Kırıkkale	1992	1.226	74	%6,04
Kırklareli Üniversitesi	Kırklareli	2007	695	28	%4,03
Kilis Yedi Aralık Üniversitesi	Kilis	2007	343	21	%6,12
Kocaeli Üniversitesi	Kocaeli	1992	2.098	53	%2,53
Mardin Artuklu Üniversitesi	Mardin	2007	454	40	%8,81
Marmara Üniversitesi	İstanbul	1982	3.211	102	%3,18
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Burdur	2006	809	25	%3,09
Mersin Üniversitesi	İçel	1992	1.630	33	%2,02
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni.	İstanbul	1982	660	2	%0,30
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Muğla	1992	1.523	38	%2,50
Munzur Üniversitesi	Tunceli	2008	421	39	%9,26
Mustafa Kemal Üniversitesi	Hatay	1992	1.060	105	%9,91
Muş Alparslan Üniversitesi	Muş	2007	498	11	%2,21
Namık Kemal Üniversitesi	Tekirdağ	2006	1.024	46	%4,49
Necmettin Erbakan Üniversitesi	Konya	2010	1.577	52	%3,30

Tablo 5'in devamı. Üniversitelere göre akademisyen ihraçları

Devlet üniversiteleri	Şehir	Kuruluş yılı	Akademik personel	İhraç sayısı	İhraç oranı
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Nevşehir	2007	631	24	%3,80
Niğde Üniversitesi	Niğde	1992	891	36	%4,04
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun	1975	2.347	126	%5,37
Ordu Üniversitesi	Ordu	2006	689	18	%2,61
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Ankara	1956	2.212	7	%0,32
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	Osmaniye	2007	410	22	%5,37
Pamukkale Üniversitesi	Denizli	1992	1.995	181	%9,07
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Rize	2006	980	48	%4,90
Sağlık Bilimleri Üniversitesi	İstanbul	2015	26	18	%69,23
Sakarya Üniversitesi	Sakarya	1992	2.010	98	%4,88
Selçuk Üniversitesi	Konya	1975	2.732	126	%4,61
Siirt Üniversitesi	Siirt	2007	496	43	%8,67
Sinop Üniversitesi	Sinop	2007	456	30	%6,58
Süleyman Demirel Üniversitesi	Isparta	1992	2.303	271	%11,77
Şırnak Üniversitesi	Şırnak	2008	262	10	%3,82
Trakya Üniversitesi	Edirne	1982	1.701	29	%1,70
Türk-Alman Üniversitesi	İstanbul	2010	119	6	%5,04
Uludağ Üniversitesi	Bursa	1975	2.474	38	%1,54
Uşak Üniversitesi	Uşak	2006	637	26	%4,08
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van	1982	1.705	73	%4,28
Yalova Üniversitesi	Yalova	2008	513	42	%8,19
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	Ankara	2010	1.014	45	%4,44
Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul	1982	1.754	115	%6,56
Vakıf Üniversiteleri	**Şehir**	**Kuruluş yılı**	**Akademik personel**	**İhraç sayısı**	**İhraç oranı**
Beykent Üniversitesi	İstanbul	1997	485	3	%0,62
Çankaya Üniversitesi	Ankara	1997	318	2	%0,63
Doğuş Üniversitesi	İstanbul	1997	223	2	%0,90
İhsan Doğramaci Bilkent Üniversitesi	Ankara	1985	844	3	%0,36
Işık Üniversitesi	İstanbul	1996	249	1	%0,40
İstanbul Ayvansaray Üniversitesi	İstanbul	2009	159	1	%0,63
İstanbul Bilim Üniversitesi	İstanbul	2006	229	3	%1,31
İstanbul Gelişim Üniversitesi	İstanbul	2011	451	3	%0,67
İstanbul Medipol Üniversitesi	İstanbul	2009	825	1	%0,12
Maltepe Üniversitesi	İstanbul	1997	479	1	%0,21
Nişantaşı Üniversitesi	İstanbul	2009	436	2	%0,46
Piri Reis Üniversitesi	İstanbul	2008	171	1	%0,58
Ted Üniversitesi	Ankara	2009	144	1	%0,69
Yeditepe Üniversitesi	İstanbul	1996	893	1	%0,11
Yeni Yüzyıl Üniversitesi	İstanbul	2009	357	1	%0,28

Kaynak: TİHV Akademi

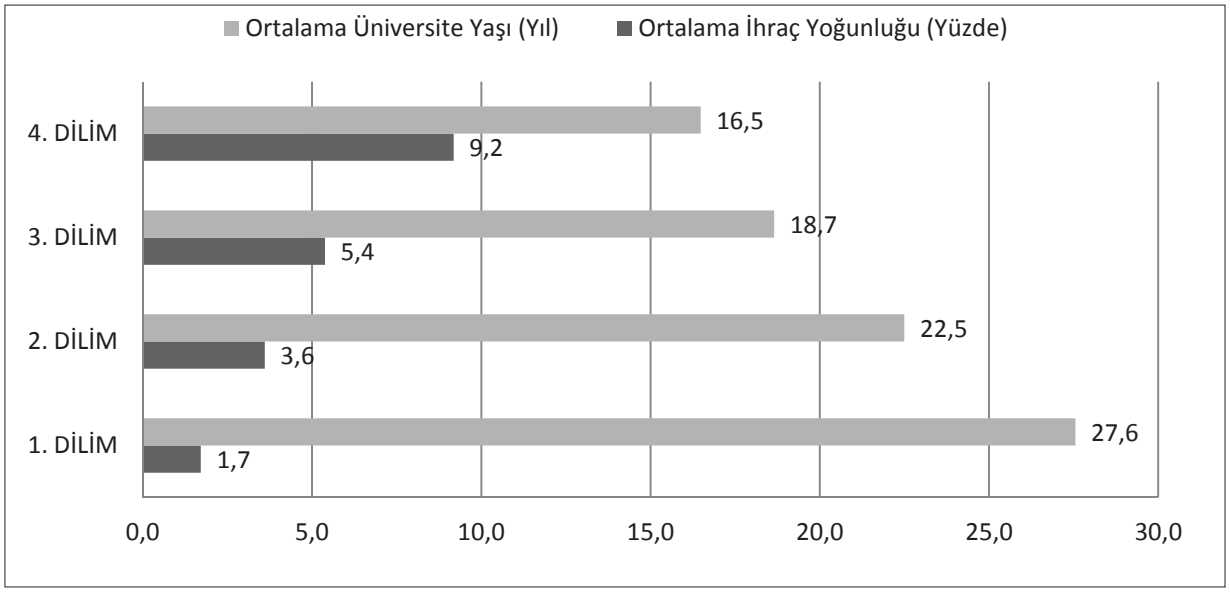
ve ihraçların esas olarak devlet üniversitelerinde yoğunlaştığını tekrar hatırlatalım. 2016 itibariyle Türkiye'de mevcut bulunan 108 devlet üniversitesinden 106'sı akademisyen ihraçlarında bilfiil rol oynamıştır (Afyon Kocatepe Üniversitesi'nden ayrılarak Mayıs 2018'de kurulan Afyon Karahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi de eklenince, ihraçlara iştirak eden devlet üniversitelerinin sayısı 107'ye çıkar). Bu süreçte hiçbir akademisyenin ihraç edilmediği ve dolayısıyla Tablo 5'te yer almayan sadece iki üniversite var. Bunlardan biri Boğaziçi Üniversitesi, diğeri ise Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi.

İkinci olarak, tek tek üniversitelerdeki ihraç sayılarına baktığımızda, son derece geniş bir spektrumla karşılaşıyoruz. Devlet üniversiteleri arasında en az sayıda ihraç, 1 akademisyen ile Galatasaray Üniversitesi'nde, en çok sayıda ihraç ise 271 akademisyen ile Süleyman Demirel Üniversitesi'nde gerçekleşmiştir. Tablo 5'teki verilere, ihraç edilenlerin aynı üniversitedeki toplam akademisyen sayısına oranı (yani her üniversitedeki ihraç yoğunluğu) açısından baktığımızda ise, en düşük ihraç yoğunluğunun Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde (%0,30) olduğunu, onu ODTÜ (%0,32) ve Galatasaray Üniversitesi'nin (%0,37) izlediğini görüyoruz. İhraç yoğunluğunun en yüksek olduğu ilk üç üniversite ise, sırasıyla Sağlık Bilimleri Üniversitesi (%69,23), Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (%36,67) ve Dumlupınar Üniversitesi (%13,56).

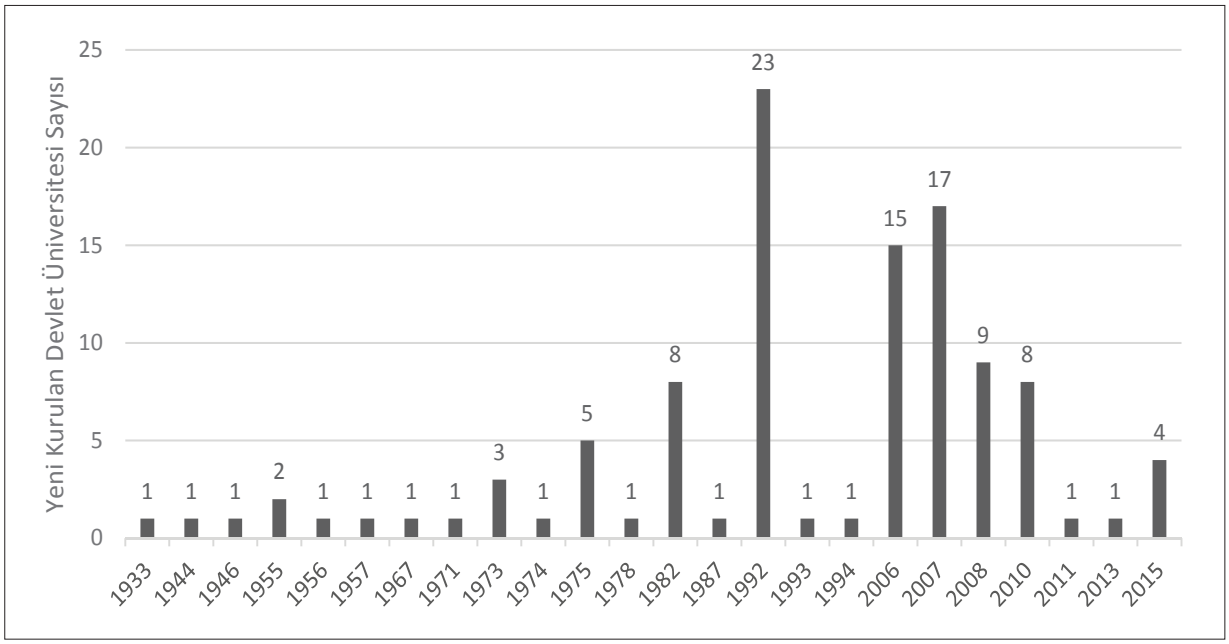
Üçüncü olarak, devlet üniversitelerini ihraç yoğunluğuna göre en düşükten en yükseğe sıralayıp dört eşit dilime (quartile) ayırarak incelediğimizde, ortalama ihraç yoğunluğunun artmasına paralel olarak ortalama üniversite yaşının azaldığı görülmektedir (Şekil 1). İhraç yoğunluğu ile üniversite yaşı arasındaki ilişki, elbette tek tek her üniversite için geçerli bir zorunluluk ilişkisine işaret etmez. Nitekim ihraç yoğunluğu düşük kurumlar arasında nispeten yeni üniversiteler olduğu gibi, ihraç yoğunluğu yüksek kurumlar arasında nispeten eski üniversiteler de var. Dolayısıyla, Şekil 1'deki veriler devlet üniversiteleri kümesinin bütününe dair bir eğilimin tezahürü olarak anlaşılmalıdır.

Dördüncü olarak, bu eğilimin Türkiye üniversite sistemindeki nispeten yakın tarihli "nicel büyüme" ile birlikte düşünülmesi gerekir. Aşağıda Şekil 2'de izlenebileceği üzere, 1992 yılı Türkiye üniversite sistemindeki nicel büyüme açısından bir dönüm noktası teşkil eder. 1933-1987 yılları arasında toplam 28 devlet üniversitesi peyderpey kurulmuş, buna karşılık 1992-1994 arasında 25 yeni devlet üniversitesi, 2006-2015 yılları arasında ise 55 yeni devlet üniversitesi (büyük çoğunluğu taşra illerinde olmak üzere ve toplu halde) açılmıştır.

Şayet 2016 itibariyle Türkiye'de mevcut 108 devlet üniversitesini, 1933-1987 arasında kurulan "eski üniversiteler" (28 üniversite) ve 1992'den sonra açılan "yeni üniversiteler" (80 üniversite) olarak iki ana gruba ayıracak olursak, OHAL dönemindeki akademisyen ihraçlarının ikinci grupta açık ara daha yoğun olduğunu görürüz. Eski devlet üniversitelerinde 2016'da toplam 68.920 akademisyen vardır ve bu akademisyenlerden 2.384'ü (%3,46)

Şekil 1. İhraç yoğunluğu ve ortalama üniversite yaşı

Şekil 2. Kuruluş yılına göre devlet üniversitesi sayıları

OHAL döneminde üniversiteden ihraç edilmiştir. Yeni devlet üniversitelerinde ise toplam 63.446 akademisyen vardır ve OHAL döneminde bu akademisyenlerin 3.671'i (%5,78) ihraç edilmiştir. Başka bir deyişle, yeni üniversitelerdeki ihraç yoğunluğu, eski üniversitelere göre %67 oranında daha yüksektir.

4. Tedbir devletinin üniversite mevzuatı

OHAL döneminde 15 vakıf üniversitesinin kapatılması ve 6.081 akademisyenin üniversitelerden ihraç edilmesinin yanı sıra, kanun hükmünde kararnamelerle üniversitelerin akademik ve idari pratiklerine ilişkin çeşitli düzenlemeler yapıldı ve Yükseköğretim Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirildi. Ortak bir bakış açısı taşıyan bu düzenlemeleri bir bütün olarak ele aldığımızda, iki temel işlevleri olduğunu söylemek mümkün. Bunlardan birincisi, üniversite yönetimlerinin bütünüyle siyasi iktidara tabi kılınması; başka bir deyişle, Türkiye üniversitelerindeki son kurumsal özerklik kalıntılarının da ortadan kaldırılmasıdır. İkincisi ise, üniversitelerde tedbir devleti pratiklerine özgülenmiş yeni gri bölgelerin oluşturulmasıdır. Yine OHAL döneminde çıkarılan ve akademisyenlere yönelik disiplin işlemlerini düzenleyen, ancak KHK'lerden farklı olarak olağan yasama prosedürüyle yapılan 6764 sayılı kanun da, az sonra açıklayacağımız nedenlerden ötürü, bu bağlamda değerlendirilmelidir.

4.1. Rektörlük seçimlerinin kaldırılması

Üniversite yönetimlerinin sadece fiilen değil resmen de siyasi iktidara bağlanmasında belirleyici adım, 29 Ekim 2016'da 676 sayılı KHK ile rektörlük seçimlerinin kaldırılması olmuştur. Bu KHK'yle Yükseköğretim Kanunu'nda yapılan değişikliğe göre: "Devlet üniversitelerinde rektör Yükseköğretim Kurulu tarafından önerilecek, profesör olarak en az üç yıl görev yapmış üç aday arasından cumhurbaşkanınca atanır. Bir aylık sürede önerilenlerden birisinin atanmaması ve Yükseköğretim Kurulu tarafından, iki hafta içinde yeni adaylar gösterilmemesi halinde cumhurbaşkanınca doğrudan atama yapılır."

İlgili değişikliğin aslında ilk olarak *olağan yasama* süreci kapsamında TBMM gündemine getirildiğini, fakat muhalefet partilerinin yoğun itirazı üzerine geri çekildiğini hatırlatalım **(TBMM Tutanak, 2016; Diken, 2016)**. Önerinin olağan yasama süreci içinde gündeme getirilmesinden de pekala anlaşılacağı gibi, rektörlük seçimleri Anayasanın 121. maddesindeki ifadeyle "olağanüstü halin gerekli kıldığı konular" arasında değildir. Ne var ki, aynı düzenleme -Anayasa Mahkemesi'nin 12 Ekim 2016'da olağanüstü hal KHK'lerinin gerçekten "olağanüstü halin gerekli kıldığı konular" hakkında olup olmadıklarını denetleyemeyeceğine hükmetmesinden yaklaşık iki hafta sonra- olağan yasama süreci devre dışı bırakılarak olağanüstü hal KHK'si yoluyla yapılmıştır. KHK'lerle yapılan birçok başka kalıcı mevzuat değişikliği gibi, bu düzenlemenin kaynağında da Anayasanın tanıdığı olağanüstü hal yetkilerinin hükümet tarafından suistimal edilmesi ve bunun Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemez addedilmesi vardır.

Düzenleme, üniversite özerkliğine bir bütün olarak aykırıdır. Üniversitenin kurumsal özerkliği, hem siyasal ve toplumsal güç odaklarının müdahalelerinden azade olması (dışarıdan belirlenmemesi), hem de kendi kendini yönetmesi (içeriden belirlenmesi) anlamına gelir. Özerkliğin bu iki veçhesi yakından ilişkili olmakla birlikte, birbirlerine indirgenebilir değildir. Kendi kendini yöneten bir üniversite dışarıdan siyasal ve toplumsal baskılara maruz kalabileceği gibi, dışsal baskılardan korunmuş bir üniversite de yöneticilerinin keyfi tutum ve uygulamaları yüzünden yahut da üniversite mensuplarının yönetime katılım mekanizmalarındaki zaaflar nedeniyle kendi kendini yöneten bir kurum olmaktan uzaklaşabilir.

Söz konusu KHK düzenlemesi, her iki bakımdan da Türkiye üniversitelerindeki son özerklik kalıntılarını ortadan kaldırmıştır. Rektörlük seçimlerinin ilgası ve üniversite yönetiminin belirlenmesinde öğretim üyelerinin bütünüyle devre dışı bırakılması (eski seçim prosedüründeki tüm sorunlar bir yana), rektörlerin üniversite mensuplarına hesap verebilir olmaktan tümüyle çıkması anlamına gelir. Rektörlerin doğrudan cumhurbaşkanı tarafından atanması, yani cumhurbaşkanının sadece "nihai" değil, aynı zamanda "yegane" karar verici olması ise, üniversite yönetimlerinin siyasi iradeye tabi kılınmaları, onun talep ve beklentileri uyarınca şekillenmeleri ve ancak ona hesap verecek şekilde yapılanmaları demektir.

Öte yandan, rektör atamalarında cumhurbaşkanını yegane belirleyici haline getiren bu KHK düzenlemesinin bile her şeye rağmen yine de *sınırsız* olmadığını ve bu nedenle daha sonra yeniden değiştirildiğini ayrıca kaydedelim. İlgili düzenleme, cumhurbaşkanının tasarrufuna dair iki sınır içermektedir. Bunlardan biri, cumhurbaşkanının ancak YÖK tarafından önerilen üç adaydan birini atayabilmesi, diğeri ise önerilen adayların en az üç yıl profesör olarak görev yapmış olma zorunluluğudur. Bu koşullar da rahatsız edici bulunmuş olmalı ki 2 Temmuz 2018'de 703 sayılı KHK ile her iki sınır da kaldırılmış ve Yükseköğretim Kanununun 13. maddesine basitçe şu cümle eklenmiştir: "Devlet ve vakıf üniversitelerine rektör cumhurbaşkanınca atanır."

4.2. "Gri Bölge" düzenlemeleri

Üniversitelere ilişkin olarak KHK'ler yoluyla yapılan düzenlemelerin bir bölümü, yukarıda kısaca belirttiğimiz üzere, akademisyen ihraçları dışındaki tedbir devleti pratiklerini yapılandırmaya yöneliktir. Bu minvaldeki düzenlemeler, yapılış sırasına göre, şu konuları kapsar: (i) Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) bünyesindeki araştırma görevlilerinin statüleri, (ii) doçentlik başvuruları, (iii) yurtdışından alınan diploma ve derecelerin denkliği, (iv) göreve iade edilen akademisyenlerin çalışma koşulları.

ÖYP kapsamındaki araştırma görevlileri (KHK 674, md. 49). Farklı bir üniversitede ÖYP kapsamında lisansüstü öğrenimini sürdüren araştırma görevlilerinin geri çağrılabilmesi ve 15 gün içinde dönmeyenlerin sözleşmelerinin iptal edilmesi hükme bağlanmıştır. Program kapsamındaki araştırma görevlilerinin statüleri değiştirilerek, kadroları öğrenim süresiyle sınırlandırılmış ve doktora sonrasında öğretim üyesi olarak atanıp atanmamaları ilgili üniversitenin takdirine bırakılmıştır.

Doçentlik başvuruları (KHK 683, md. 4). Terör örgütü olarak kabul edilen gruplarla herhangi bir ilişkisi olduğu iddiasıyla açığa alınan veya haklarında adli soruşturma/kovuşturma yapılan doçent adaylarının doçentlik başvuruları durdurulmuştur. İlgili kişiler hakkında ihraç veya mahkumiyet kararı verilmesi halinde doçentlik başvurularının iptal edilmesi öngörülmüştür.

Yurtdışı okullardan alınan derecelerin denkliği (KHK 690, md. 65). Milli Eğitim Bakanlığının değerlendirmesi uyarınca terörle ilişkili olduğu varsayılan yurtdışındaki okul, üniversite, enstitü ve araştırma merkezlerinden alınan diploma ve derecelere denklik tanınmamasına ve bu düzenleme öncesinde başlatılmış olan denklik işlemlerinin iptaline karar verilmiştir.

İade edilen akademisyenler (KHK 694, md. 198). Kamu görevinden ihraç edilmiş akademisyenlerin, OHAL Komisyonu tarafından göreve iade edilmeleri halinde, daha önce çalıştıkları üniversiteye geri dönemeyecekleri; ilgili akademisyenlerin "Ankara, İstanbul, İzmir illeri dışında ve 2006 yılından sonra kurulan yükseköğretim kurumlarına öncelik verilmek kaydıyla" YÖK tarafından tespit edilecek başka bir üniversiteye atanmaları hükme bağlanmıştır.

Geniş bir akademisyen grubunu ilgilendiren bu düzenlemelerin, ihraçlardan farklı olarak doğrudan bir sivil ölüm sahası yaratmadığını, fakat ona mücavir bir *gri bölge* oluşturduğunu söyleyebiliriz. ÖYP düzenlemesi, bizzat programın varlık nedenine aykırı olduğu gibi, program kapsamındaki araştırma görevlilerinin güvencesizleştirilmeleri anlamına gelir ve akademik başarı ölçütlerinden bağımsız olarak kurum yöneticilerinin takdiri uyarınca işten çıkarılabilmelerini mümkün kılar. Doçentlik başvurularının

askıya alınması, tedbir devleti pratiklerinin akademideki yayılım sahasına işaret etmesi bakımından bilhassa önemlidir; zira hak edilip edilmediğine sadece yetkili akademik kurullar tarafından ve yine sadece akademik ölçütlerle karar verilebilecek bir unvanın, tedbir devleti nezdinde "şüpheli" sayılanlara tevdi edilemeyeceğini hükme bağlamaktadır. Nihayet, OHAL Komisyonunun kararıyla iade edilen akademisyenlerin, ihraç edildikleri kurum haricinde ve büyük şehirler dışındaki üniversitelerde görevlendirilmesini öngören düzenleme ise, ihraç yoluyla gerçekleşmiş hak ihlalinin tam olarak ortadan kaldırılmasını ve ihlale maruz kalan kişinin eski durumuna döndürülmesini engelleyici mahiyettedir ve dolayısıyla kendisi bakımından yeni bir hak ihlali teşkil eder. Bu düzenleme, aynı zamanda, tedbir devleti nezdinde bir kez şüpheli sayılmış olanların her daim nezaret altında tutulacağını göstermektedir.

4.3. Akademisyenlerin disiplin rejimi

Son olarak, akademisyenlerin disiplin rejimini düzenleyen 6764 sayılı kanuna bakalım. Yine OHAL döneminde, fakat KHK'lerden farklı olarak olağan yasama prosedürü içinde yapılan bu kanunla akademisyenlerin daha önce yönetmelik tarafından düzenlenen disiplin işlemleri 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu kapsamına alınmıştır. Önceki disiplin yönetmeliğiyle karşılaştırıldığında, yeni düzenleme bazı önemli farklar içerir:

- Disiplin cezası gerektiren fiiller "657 sayılı Kanundaki fiillere ilave olarak" ibaresiyle sıralanmış ve böylece akademisyenlere özgü disiplin suçlarının yanı sıra, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda düzenlenen tüm disiplin suçları da akademisyenler için geçerli hâle getirilmiştir.

- "Kamu görevinden çıkarma" cezasını gerektiren fiiller düzenlenirken, ilk sıradaki fiil son derece muğlak bir şekilde "Terör niteliğinde eylemlerde bulunmak veya bu eylemleri desteklemek" diye tarif edilmiştir.

- YÖK Başkanı'na, disiplin amiri sıfatıyla, akademisyenlere doğrudan disiplin soruşturması açma yetkisi tanınmıştır.

Bu düzenlemelerin üçü de akademik özgürlük açısından tahripkar bir mahiyettedir. Bizzat 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1. maddesi, üniversitelerdeki akademik personelin kendilerine mahsus kanundaki hükümlere tabi olacağını belirtir. Böyle olması son derece normaldir, zira Bilim Akademisi tarafından haklı olarak işaret edildiği üzere: "Üniversite öğretim üyesi ile devlet memurunun görev tanımında bir örtüşme olmadığı gibi, kendilerine yöneltilen beklentiler de birbirinden farklıdır. Öğretim üyelerinden beklenen, araştırma alanlarında hiçbir baskı ve kısıt hissetmeksizin bilim üretmeleridir. Öğretim üyeleri, idari astlık üstlük ilişkisi içinde bir 'devlet görevi' ifa etmezler" **(Bilim Akademisi, 2017)**. Dolayısıyla, amir/memur ilişkisi içinde ifa edilen devlet görevlerine ilişkin disiplin hükümlerinin akademisyenlere uygulanması, akademik özgürlüğün norm alanını, yani akademisyenlerin kendi görev tanımlarındaki işlevleri yerine getirebilmek için sahip olmaları gereken özgürlük sahasını, amir/memur ilişkisinin ölçütleriyle sınırlandırmaktadır.

Yasanın "kamu görevinden çıkarma" cezasını gerektiren disiplin suçları arasında ilk sırada saydığı fiilin "terör niteliğinde eylemlerde bulunmak veya bu eylemleri desteklemek" diye tarif edilmesi, akademik özgürlük açısından son derece sakıncalı bir diğer kritik husus. Bir kere, bu tarifin "terör eylemleri"nden değil "terör *niteliğinde* eylemler"den söz ettiğinin altını çizelim. Elbette, böyle bir ayrımın anlamlı olmadığı, terör eylemleri ile terör niteliğinde eylemlerin aynı şey olduğu ve zaten yasa koyucunun abesle iştigal etmeyeceği söylenebilir. Ne var ki yasa koyucunun abesle iştigal edip etmeyeceği, Türkiye'nin mevcut koşullarında son derece tartışmalıdır. Terör eylemleri, ilgili kanunlarda zaten suç olarak tanımlanmıştır ve bir eylemin bu tanımlar uyarınca terör eylemi olup olmadığını tespit etmek de mahkemelerin işidir. Hal böyleyken, akademisyenlerle ilgili disiplin düzenlemelerinde, üstelik ilgili kanunlara herhangi bir atıfta bulunmaksızın, "terör *niteliğinde* eylemler"den söz edilmesi, üniversitelerin kendi soruşturma komisyonları vasıtasıyla akademisyenlerin örneğin kamusal beyanlarını kolaylıkla "terör niteliğinde" diye vasıflandırabilmesini mümkün kılmakta ve böylece ifade özgürlüğünün etkin kullanımını suçlulaştırmaya yarayacak bir baskıda özerklik enstrümanı yaratmaktadır.

Son bir noktanın altını çizelim. Akademisyenlerin disiplin işlemleriyle ilgili düzenlemenin belki de en çarpıcı veçhesi, hem akademisyenleri devlet memurları ile aynı disiplin rejimine tabi kılması, hem de bu disiplin rejiminin sıralı amir silsilesini yok sayarak YÖK Başkanına herhangi bir üniversitedeki herhangi bir akademisyene doğrudan soruşturma açma yetkisi tanımasıdır. Söz konusu kanun, bu bakımdan tam bir ikili devlet düzenlemesi teşkil eder. Bir yandan, akademik işlevlerin ifası için elzem olan akademik özgürlük alanını devlet memurları için öngörülmüş disiplin hükümleriyle sınırlandırmaktadır (ki

bu, yukarıda işaret ettiğimiz gibi, yeterince kötüdür); ancak diğer yandan da, devlet memurlarına uygulanan disiplin rejiminin olağan işleyişinden ayrı ve her an bu olağan işleyişi devre dışı bırakarak hareket etme imkânına sahip olağanüstü bir müdahale mekanizması tesis etmektedir (ki bu, şimdi işaret edeceğimiz gibi, daha da kötüdür). Bu çalışmanın merkezi konusunu oluşturan akademik tahribat sürecinin kurumsal pratikleri açısından bakıldığında, böyle bir düzenlemenin yegane işlevi, tedbir devletinin beklentilerine bir şekilde direnç gösteren -örneğin Barış İçin Akademisyenler vakasında olduğu gibi imzacılara soruşturma açmaktan kaçınan- az sayıda üniversitenin ve rektörün devre dışı bırakılabilmesidir. "Yeni Türkiye"nin üniversitesi, hiçbir akademisyenin tedbir devleti tasarruflarından masun olamayacağı bir disiplin rejimine ihtiyaç duyar.

5. Akademik ortamın tahribatı üzerine kısa bir değerlendirme

Geldiğimiz noktada, OHAL döneminin akademik ortamda yarattığı tahribata dair bazı değerlendirmelerde bulunabiliriz. Vurgulanması gereken ilk husus, akademik ortamdaki tahribatın *akademik özgürlüğü mümkün kılan ve teminat altına alan kurumsal koşulların tahribatıyla eşanlamlı olduğu*. Bu koşulların başında ise üniversite özerkliği geliyor.

Akademik özgürlük ve üniversite özerkliği arasındaki ilişki, hem normatif hem de işlevsel bakımdan bir karşılıklı bağımlılık ilişkisidir. Normatif planda, üniversite özerkliği kendinden menkul veya bağımsız bir değer olmayıp, ancak akademik özgürlüğe referansla haklılaştırılabilir. Modern toplumlarda kamu kaynaklarıyla finanse edilen birçok başka kurumun sahip olmadığı türde bir özerkliğin üniversitelere tanınıyor olmasının temel gerekçesi, akademik özgürlüğün ancak kendi mesleki normları temelinde örgütlenen özerk kurumlarda korunabilir olmasıdır. Dolayısıyla üniversite özerkliği, *normatif* olarak akademik özgürlüğe bağımlıdır. Buna karşılık, *işlevsel* olarak tam tersinin geçerli olduğunu hemen belirtelim. Akademinin kendine özgü işlevleri yerine getirebilmesi için, akademik etkinliklerin ifa edildiği kurumların siyasal, toplumsal ve ekonomik güç odaklarından masun olması, yani muayyen bir özerklik taşıması gerekir. Başka bir deyişle, akademik özgürlük ancak özerk kurumlarda muhafaza edilebilir ve bu nedenle işlevsel bakımdan üniversite özerkliğine bağımlıdır.

Yukarıdaki bölümlerde üniversite özerkliğinin -elbette Türkiye'de olduğu kadarıyla- OHAL boyunca nasıl tahrip edildiğini inceledik; üniversitelerin tedbir devletiyle nasıl eşgüdümlendiklerini ve bu eşgüdümlenmeye paralel olarak ortaya çıkan baskıda özerklik örüntüsüne işaret ettik. Tüm bunların akademik özgürlük açısından da yıkıcı sonuçlara yol açması kaçınılmazdır; zira üniversitelerin tedbir devletiyle eşgüdümlenmesi ve baskıda özerkleşmesi, akademisyenlerin bir *radikal belirsizlik* ortamında yaşamaları ve çalışmaları, hukuki ve ekonomik olarak *güvencesizleştirilmeleri* ve en önemlisi buna *alışmaları* anlamına gelir. Nihayetinde, belirsizlik yaratma ve bunu bir yönetme/ehlileştirme stratejisi olarak kullanma kapasitesi, ikili devlet formasyonunun ayırt edici özelliklerinden biridir **(Toker, 2019)**.

Radikal belirsizliğin akademisyenler üzerindeki en doğrudan sonucu olarak, korku ve endişe ortamının üniversitelere hâkim olmasını zikredebiliriz. Dolayısıyla, kaç kişinin ihraç edildiği kadar önemli, hatta belki daha önemli bir soru var: OHAL dönemi boyunca Türkiye üniversitelerindeki kaç akademisyen, dünya görüşü, akademik çalışmaları, kamusal beyanları, sendikal faaliyetleri veya ders ortamındaki sözleri yüzünden kendisinin de ihraç edilebileceğini düşündü? Kaç akademisyen, iktidar gözüyle izlendiği, tekinsiz bir denetim altında olduğu, üniversitede veya dışarıda söylediği şeyler yüzünden "terörle iltisaklı" sayılabileceği endişesini yaşadı? Kaç akademisyen, çalışma konularını seçerken, ders içeriklerini hazırlarken yahut da öğrencileri, meslektaşları ve üniversite yöneticileriyle iletişim kurarken böyle bir endişeyle hareket etti?

BAK bildirisi nedeniyle Ankara Üniversitesi'nden ihraç edilen bir grup akademisyenin oluşturduğu İnsan Hakları Okulu çatısı altında yürütülen *OHAL Döneminde Türkiye'de Akademik Özgürlükler* araştırması, halihazırda üniversitelerde çalışan akademisyenler arasında korku ve endişe duygularının ve buna bağlı otosansür pratiklerinin son derece yaygın olduğuna dair çarpıcı bulgular içeriyor **(Taştan ve Ördek, 2019)**.[6] Hata payı %5, güven düzeyi %95 olarak belirlenen araştırmanın sonuçlarına göre, araştırmaya katılan akademisyenlerin:

- %34'ü ders içeriğini oluştururken ya da ders anlatırken kendini tehdit/baskı altında hissettiğini ve derslerde hassas/sakıncalı sayılan konulara girmemeye çalıştığını;

- %54'ü akademik yayınlarında görüş ve bilgi paylaşırken özgür hissetmediğini, %31'i ise akademik yayınlarında hassas/sakıncalı sayılan konulardan uzak durduğunu;

- %57'si kongre, konferans, sempozyum gibi akademik etkinliklerde görüş ve bilgi paylaşırken özgür hissetmediğini, %32'si ise bu tür akademik buluşmalarda hassas/sakıncalı konulara değinmemeye özen gösterdiğini;

- %84'ü sosyal medya paylaşımları yüzünden başına bir şey gelebileceğinden endişe ettiğini, %63'ü ise sosyal medyada görüş/bilgi vs. paylaşmaktan kaçındığını;

- %55'i OHAL sürecinde işini kaybetmekten endişe duyduğunu;

- ve nihayet %49'u KHK ile ihraç edilme korkusu yaşadığını dile getirmiştir.

Aynı araştırma, yüksek lisans ve doktora öğrencileri açısından da benzer bir tablonun geçerli olduğunu gösteriyor. Araştırmaya katılan öğrencilerin sadece %29'u kampüste görüşlerini özgürce ifade edebildiğini ve sadece %24'ü herhangi bir baskı hissetmeden istediği konuda tez araştırması yapabileceğini belirtirken; ödevlerinde, araştırma ve tez çalışmalarında hassas/sakıncalı sayılan konulara değinmemeye çalıştığını söyleyenlerin oranı %55'tir.

Baskıda özerkliğin ve özellikle KHK ihraçlarının akademik ortam üzerindeki bir diğer tahripkar sonucu ise, *akademik topluluğun sınırlarıyla*, daha doğrusu bu sınırların yeniden çizilmesiyle ilgili. Akademiye ilişkin normatif düzenlemelerin ortak mantığı, bilimsel araştırma ve öğretimin ancak ehliyet ve liyakat temelinde biçimlenen özerk bir topluluk tarafından ifa edilebileceği fikridir. Dolayısıyla kimin akademik topluluğa mensup olup olmayacağı ancak bu topluluğun kendi ehliyet ve liyakat ölçütleri çerçevesinde belirlenebilir, daha doğrusu ancak bu şekilde belirlendiği takdirde üniversitenin yalnızca bir kurum değil, aynı zamanda ve daha önemli olmak üzere bir *akademik topluluk* olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, KHK'ler yoluyla gerçekleştirilen akademisyen ihraçları (ayrıca üniversite yönetimlerinin akademik personel alımında resmi ve gayri resmi biçimlerde yaptıkları "güvenlik soruşturmaları") akademik topluluğa mensubiyetin akademik olmayan ölçütlere tabi kılındığı bir üniversite rejimi yaratmış durumda.

Bu durum, tek tek akademisyenlerin ihraç, işten çıkarma veya işe almama pratikleri yoluyla maruz kaldıkları yaygın ve sistematik ihlallerden ayrı olarak, akademik topluluğun mahiyetine dair bir *bünyevi deformasyona* da işaret ediyor. KHK'lerle ihraç edilmiş akademisyenlerin, aynı zamanda bilimsel etkinlik programlarından, yayın kurullarından, ders kitaplarından ve hatta tez kaynakçalarından çıkarılması -ve bunun bizzat kendi meslektaşları tarafından yapılması- akademik çalışmaların değerlendirilmesinde bilimsel içerikten ziyade içeriği üreten kişinin tedbir devleti nezdindeki statüsünün (damgalanmış olmasının) belirleyici hâle geldiğini gösteriyor. Bu uygulamalara iştirak eden akademisyenler ve onların oluşturduğu "bilimsel" kurullar, tedbir devletince hedef alınan meslektaşlarının ürettiği çalışmaları, söz konusu çalışmaların bilimsel/akademik değerinden bağımsız olarak akademik etkinlik sahasının (bilimsel kongrelerin, yayınların vb.) dışına itiyorlar ve böylece "eşik bekçisi" veya "korucu" (*gate keeper*) rolünü gönüllü olarak üstleniyorlar. Akademik ortamdaki tahribatın bir veçhesini de işte bu *korucu akademisyen* profili oluşturuyor.

Türkiye üniversitelerindeki son özerklik kalıntılarının ilgası, akademisyenlerin hukuki ve ekonomik olarak güvencesizleştirilmesi, araştırma ve öğretim etkinliklerinin hassas konulardan uzak duracak şekilde ehlileşmesi/ehlileştirilmesi ve ayrıca birçok öğretim üyesinin hukuksuz pratiklere iştirak ederek koruculaşması/koruculaştırılması... Tüm bunlar, akademik ortamdaki tahribatın sonuç hanesine birinci kertede kaydedilmesi gereken hususlar. Öte yandan, bir de bu sonuçların doğurduğu ve ister istemez doğurmaya devam edeceği ikinci kerte sonuçlar var. Üniversitelerin birer *toplumsal kurum* olarak oynaması gereken rolle ilgili sonuçlar... Bilimsel gelişmeye, akılcı tartışmaya, insan hakları ve demokrasi kültürünün inşasına katkıda bulunması gereken bir kurum olarak üniversitenin toplumsal ve kamusal misyonuyla ilgili sonuçlar... Başka bir deyişle, akademik ortamdaki kötürümleşmenin müşterek geleceğimiz açısından ürettiği bedellerle ilgili sonuçlar... Üniversitenin ve akademik ortamın rehabilitasyonu, ancak Türkiye toplumu bu bedelleri ödemeye gerçekten itiraz ettiği noktada başlayacak.

Makaleyle ilgili açıklama

Bu makale, Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın Avrupa Birliği desteğiyle yürüttüğü "Zor koşullar altında insan hakları aktörleri olarak akademisyenlerin desteklenmesi" projesi kapsamında gerçekleştirdiğim araştırmaya dayanıyor. Araştırmanın tam raporu *Üniversitenin Olağanüstü Hâli: Akademik Ortamın Tahribatı Üzerine Bir İnceleme* (Ankara: TİHV Yayınları, 2019) adıyla kitap olarak yayımlanmıştır. Elinizdeki makale, söz konusu kitaptaki bazı bölümlerin tematik olarak kısaltılmış bir versiyonu olup, s. 15-19,

s. 23-28 ve s. 87-125'den uyarlanarak aktarılmıştır. Akademisyen ihraçlarına dair sayısal veriler TİHV Akademi'deki kolektif emeğin ürünüdür. Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na ve TİHV Akademi'de birlikte çalıştığım Zeynep Özen Barkot, Nermin Biter, Aslı Davas, Cansu Akbaş Demirel, Lülüfer Körükmez, Hanifi Kurt, Güldem Özatağan, Zerrin Kurtoğlu, Feride Aksu Tanık, Nilgün Toker ve Zeynep Varol'a teşekkürlerimi sunarım.

Dipnotlar

1. Zikredilen maddeler OHAL ilanı sırasında yürürlükteki Anayasa metnine aittir. Bizzat OHAL döneminde yapılan plebisiter anayasa değişikliğiyle (birçok başka maddenin yanı sıra) 119. madde değiştirilmiş, 120. ve 121. maddeler ise içerikleri kısmen 119. maddeye taşınarak ilga edilmiştir.

2. Burada ve aşağıda YÖK verilerine yaptığımız atıflarda, aksi belirtilmedikçe, Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sisteminden yararlanılmıştır: https://istatistik.yok.gov.tr/.

3. Anayasa Mahkemesi 24 Temmuz 2019 tarihli kararında bu kuralı "puanı eşit ya da daha düşük devlet üniversiteleri yönünden" Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir. E.2016/205, K. 2019/63.

4. Tablo 4'le ilgili açıklama. "2016 Kadro Sayısı" başlıklı sütun, YÖK verilerine göre 2016 itibariyle ilgili unvana sahip akademisyenlerin devlet üniversitelerindeki toplam sayısını göstermektedir.

5. 2018'de Afyon Kocatepe Üniversitesi'nden ayrılarak kuruldu; 2016'daki toplam akademik kadroya nispetle ihraç oranlarının hesaplanmasında Afyon Kocatepe Üniversitesi'ne dahil edilmiştir.

6. OHAL Döneminde Türkiye'de Akademik Özgürlükler araştırması, Haziran-Aralık 2018 döneminde, bölgesel dağılım dikkate alınarak belirlenen 13 ilde gerçekleştirilmiş olup; sosyal bilimler, beşeri bilimler ve eğitim bilimleri alanlarında çalışan 331'i akademisyen, 91'i lisansüstü öğrencisi olmak üzere toplam 422 kişiyle yüz yüze yapılan anket çalışmasına ve 30 akademisyenle yapılan derinlemesine mülakatlara dayanmaktadır (Taştan ve Ördek, 2019).

Kaynaklar

Altıparmak, K. *(2016) Bu Bir Olağanüstü Hal KHK'si Değildir. Bianet, 25 Temmuz 2016,http://bianet.org/bianet/hukuk/177136-bu-bir-olaganustu-hal-khk-si-degildir.*

Arato, A. *(2014) Conceptual History of Dictatorship (and Its Rivals).Der. E. Peruzzotti ve M. Plot, Critical Theory and Democracy içinde. Oxford: Routledge.*

Bianet *(2016) Kapatılan Üniversitelerden İki Akademisyen Anlatıyor. 8 Eylül 2016, http://bianet.org/bianet/insan-haklari/178559-kapatilan-universitelerden-iki-akademisyen-anlatiyor.*

Bilim Akademisi *(2017) Akademik Özgürlükler Raporu 2016-2017.9 Ağustos 2017, https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2017/07/bilim-akademisi-akademik-ozgurluk-ler-raporu-2016-2017-agustos-9.pdf.*

Cumhuriyet *(2017) Hayat boyu fişlemenin önü açıldı. 28 Şubat 2017,http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/687779/Hayat_boyu_fislemenin_onu_acildi.html.*

Çetik, M. *(2008) Üniversitede Cadı Avı: 1948 DTCF Tasfiyesi ve P. N. Boratav'ın* Müdafaası*. Ankara: Dipnot Yayınları.*

Diken *(2016) Rektörlük seçimlerini ortadan kaldıran AKP önergesi tepkiler üzerine geri çekildi. 18 Ağustos 2016, http://www.diken.com.tr/rektorluk-secimlerini-ortadan-kaldiran-akp-onergesi-tepkiler-uzerine-geri-cekildi/.*

Dölen, E. *(2010) Türkiye Üniversite Tarihi 5: Özerk Üniversite Dönemi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.*

Fraenkel, E. *(1941) The Dual State: A Contribution to the Theory of Dictatorship.*Çev. *E. A. Shils. New York: Oxford University Press*

Gözler, K. *(2017) 15 Temmuz Kararnameleri: Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamelerinin Hukukî Rejiminin İfsadı Hakkında Bir İnceleme. 17 Şubat 2017, http://www.anayasa.gen.tr/15-temmuz-kararnameleri.pdf.*

Günal, İ. *(2013) Cumhuriyet Döneminde Üniversiteden Tasfiyeler.Der. C. Terzi, E. Yuvayapan, E. Başer, Kapitalizmin Kıskacında Doğa, Toplum ve Bilim: Onur Hamzaoğlu Olayı içinde. İstanbul: Yordam Kitap.*

Kaboğlu, İ. *(2016) Asgari Standartlar, 1982 Anayasası ve AİHS/OHAL 2016. 28 Temmuz 2016, http://bianet.org/bianet/siyaset/177251-asgari-standartlar-1982-anayasasi-ve-aihs-ohal-2016.*

Lyer, K. ve Suba, A. *(2019) Closing Academic Space: State Restrictions on Higher Education Institutions. International Center for Not-for-Profit Law.*

Meierhenrich, J. *(2018) The Remnants of the Rechtsstaat: An Ethnography of Nazi Law. Oxford: Oxford University Press.*

Sancar, M. *(2017) İrfan Aktan'ın Mithat Sancar'la söyleşisi. Gazete Duvar, 18 Temmuz 2017, https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/06/23/mithat-sancar-kilicdaroglu-etkisiz-final-yaparsa-sonuclari-agir-olur/.*

Taştan,İ. ve Ördek, A. *(2019) OHAL Döneminde Türkiye'de Akademik Özgürlükler Araştırması Raporu. Ankara: İnsan Hakları Okulu,http://insanhaklariokulu.org/wp-content/uploads/2019/12/Özdemir-Ördek_Rapor_2019.pdf.*

TBMM Tutanak *(2016) 18 Ağustos 2016 tarihli TBMM birleşiminin tutanakları, https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem26/yil1/ham/*

Tekin, S. *(2018) Diktatörlük Kuramına Bir Katkı: Ernst Fraenkel ve İkili Devlet.Birikim, 354: 74-83.*

TİHV Akademi *(2019a) Barış İçin Akademisyenler Vakasının Kısa Tarihi. 11 Ocak 2019,http://www.tihvakademi.org/wp-content/uploads/2019/03/Barisicinakademisyenlervakasi.pdf.*

TİHV Akademi *(2019b) Akademisyen İhraçları: Hak İhlalleri, Kayıplar, Travma ve Güçlenme Süreçleri. Ankara: Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları.*

Toker, N. *(2019) Yeni Otoriterlik Otoriterlik Midir? 18 Ekim 2019 tarihinde 3. Uluslararası Ege İnsan Hakları Okulu'nda sunulan yayımlanmamış tebliğ.*